

EN BUSCA D'UNA ARQUITECTURA NACIONAL

LLUÍS DOMÈNECH GIRBAU

Unes dades del currículum de Lluís Domènech i Montaner

1870-1873. Estudis d'Arquitectura, Enginyeria 1871. Assignatures d'Enginyeria: Estereotomia, Construcció civil, Hidràulica, com si Domènech i Montaner fos conscient del debat entre *Beaux-Arts* i *Politechnique*.

1873-74. Oposicions al «Pensionado de número» por Arquitectura en la Academia Española de Bellas Artes de Roma: «Don Carlos Velasco, jurado Secretario del Tribunal de oposiciones a las plazas de pensionado de número por la Arquitectura en la Academia Española de Bellas Artes en Roma. Certifico que según resulta de la copia de las actas que obran en mi poder, el Sr. D. Luís Domenech y Montaner hizo oposición a una de las dos plazas de pensionado de número por la Arquitectura en la Academia Española de Bellas Artes en Roma obteniendo en el primero de los ejercicios, que fue de "Teoría e Historia de la Arquitectura", el primer lugar por mayoría de votos; en el segundo, o sea, en el de la "copia del yeso", por unanimidad de votos, obtuvo también el primer lugar...»

1873-75. En la recent fundada Escola, quan només hi havien Rogent, Villar, Torras Rovira, Serrallach, Font, entra, amb el seu soci Vilaseca, com a Professor.

1875-77. «Coneixement de materials» i «Aplicació de les ciències Físico-Naturals a l'Arquitectura».

En la assignatura de materials destaca l'intensiu capítol dedicat al ferro, però l'absència de qualsevol referència al formigó armat (1890 Hennebique).

En l'assignatura «Aplicació de les Ciències Físico-Naturals» destaquen les parts destinades a acústica, il·luminació, calefacció i ventilació del edificis: Domènech introdueix en l'Escola les disciplines que millor podien significar l'alternativa tècnica, a la crisi i trencament del *fin de siècle* acadèmic i representar en canvi l'esperit dels temps.

Dos apunts històrics d'aquesta època que també ens ajudaran a analitzar i fonamentar l'article «En busca de una arquitectura nacional».

1874. Fi de la Primera República. Restauració d'Alfons XII i fi de les guerres carlistes. La civilització urbana s'estabilitza a Catalunya i Barcelona es realitza com a ciutat industrial.

1877. *L'Atlantida* de M. Cinto Verdaguer guanya els Jocs Florals i Narcís Oller decideix començar a escriure en català. Com diu Coll i Alentorn: «L'evolució i sortida del carlisme donarà lloc a l'ala dreta del catalanisme polític i la renaixença literària i lingüística assolirà un nivell de politització intel·lectual, "més d'esquerreres"; tot tendirà a la recerca d'una identitat nacional.»

Anàlisi de l'article. Publicat a La Renaixensa el 28-II-1878.

L'article està molt estructurat i expressa una energia i una forma retòrica molt pròpia. Arrancada enèrgica: la idea d'una arquitectura moderna nacional.

Identificació entre «cos social» i manifestació artística.

Repàs a la història acabant amb la tècnica.

Anunci d'una nova arquitectura.

Tesi: «una arquitectura moderna és *universal*».

Però també hi han peculiaritats diferenciadores, hi ha una recerca d'uns signes distintius, això és una necessitat per Catalunya.

Síntesi: «arquitectura *moderna i nacional*».

Tendències:

1. Clàssic greco-romana: «cadàver o momia repugnant».

2. Eclecticisme històric: falsetat.

3. Neogòtic-neoàrab: més propi del nostre país i més autèntic. Crítica.

Conclusió: la impossibilitat de definir encara una arquitectura moderna i la necessitat d'una actitud oberta, sense prejudicis, «eclectica».

Contextualitzacions

1. L'energia i retòrica de l'article no són només un reflexe de la personalitat, sinó un reflexe cultural de la crisi *fin de siècle*, que no sols afecta als arquitectes sinó a la Pintura (Impressionistes) i la literatura (simbolistes).

En arquitectura: (Reflexions paral·leles i simultànies)

1849. Cesar Daly. «Una nueva arquitectura que nos libre de la esterilidad del pasado, y de la servidumbre de copiar, es lo que cada uno ansia y cuanto el público espera.» César Daly, *Revue générale d'architecture*, 1849, pàg.26.

1849. «La nueva arquitectura es la arquitectura en hierro. Las revoluciones arquitectónicas siguen a las revoluciones sociales.» Johard, *L'architecture de l'avenir*, *Revue générale d'architecture*, 1849.

1850. Théophile Gautier, «La humanidad debe crear una arquitectura totalmente nueva, nacida de su tiempo, precisamente en aquel momento en que los nuevos sistemas creados para la recién nacida industria sean empleados. La aplicación del hierro fundido permite y exige el empleo de muchas formas nuevas, como puede verse en las estaciones ferroviarias, en los puentes colgantes y en las arcadas de los invernaderos.» El poeta romàntic Théophile Gautier en el diari *La Presse*.

1872. En la revista *L'Emulation* (Belgica) en el número de 1872, declaraba: «Estamos destinados a crear algo que sea nuestro, algo a lo que podamos dar un nuevo nombre. Estamos destinados a inventar un estilo.»

1898. Guimard: Guimard va reconèixer obertament el seu deute amb Viollet-le-Duc. «Para ser auténtico, un estilo arquitectónico debe ser el producto del suelo donde él existe y del período que lo necesita. Los principios de la Edad Media y los del siglo XIX añadidos a...»

1872. «En arquitectura hay dos maneras necesarias de ser fiel. Debes ser fiel de acuerdo con el programa y fiel de acuerdo con los métodos de construcción. Ser fiel de acuerdo con el programa es cumplir exacta y simplemente las condiciones impuestas por necesidad; ser fiel de acuerdo con los métodos de construcción es emplear los materiales de acuerdo con sus cualidades y propiedades... las cuestiones puramente artísticas de simetría y forma aparente son tan sólo condiciones secundarias en presencia de nuestros principios dominantes.» Eugène Viollet-le-Duc, *Entretiens sur l'architecture*, 1863-1872.

2. Recerca d'identitat (*La Jove Catalunya*).

Domènech entén que la necessitat d'un canvi profund no solament «ve obligat per la pròpia inevitabilitat interna de canvi en la disciplina», sinó pel fet «col·lectiu» que relaciona «una nova civilització regenerada», amb una «nova arquitectura», en un procés de «legitimació recíproca».

Idees centrals de l'article. Primera idea central: el dubte metòdic i la complexitat assumida.

Cosmopolitisme

Viatges (8)

Fotografia: Transmissió.

Individualisme

Necessitat de l'individu que trenca amb els motlles

Nietzsche-Ibsen-Maeterlinck

Idealisme

La forma necessita l'energia dels continguts.

El «Zeitgeist». L'esperit dels temps.

Nacionalisme

Es l'antiprovincianisme

Treball col·lectiu

«Sempre que una idea organitzadora...»

«El director d'orquestra»

Pragmatisme

Treballar tot combinant

La eficàcia. La professió (9)

Regeneracionisme
(a nivell personal, ètic, amateur)
que tindria que veure amb
l'individualisme i l'idealisme.

Política Professional
(Necessitat institucionalitzadora)
Fracàs

Síntesi. Eclecticisme

És el compromís moral que estableix una persona quan vol respectar tantes ambivalències.

(8) «Ansiosos de dar a su obra toda la solidez de bases posible, emprendieron un viaje por las capitales más importantes de Francia, Suiza, Alemania, Austria e Italia con objeto de estudiar sobre el terreno sus grandes edificios similares y ver como en ellos se habia resuelto los múltiples, los infinitos problemas que el proyecto planteaba.» (Memòria de Vilaseca i Domènech en el Projecte de Concurs per les Institucions Provincials).

(9) Acta de la Junta del 19 de Marzo, en que quedó constituída la Asociación de Arquitectos de Catalunya. «Respondiendo al llamamiento hecho por varios arquitectos residentes en esta capital convocando a sus compañeros a una reunión, con intención de proponerles el pensamiento de formar una Asociación de Arquitectos, comparecieron los señores Mestres, Rovira y Trias, Rogent, Villar, Torras, Fossas, Serrallach, Artigas, Rovira y rabassa, Font, Vilaseca, Klein, Doménech, Sala, Martorell, Casademunt.

»Los señores arquitectos promovedores de la reunión manifestaron : que la idea que había presidido a la convocatoria era la de establecer entre todos los arquitectos un verdadero espíritu de compañerismo franco y leal bajo todos conceptos, como corresponde a una clase tan distinguida, guerdándose entre sus individuos todas aquellas deferencias y consideraciones que no deben jamás olvidarse entre individuos de una misma profesión.»

Sentit credaor de l'eclecticisme

Pot representar l'eclecticisme a la modernitat? Certs moments del Castell dels 3 dragons, del Palau o del Hospital són *moderns* en la seva època, a través de la *Sintaxi*

«Així doncs, a diferència de l'Historicisme més ranci, no són els temps pretèrits els que dicten allò que s'ha de fer avui, ans les necessitats actuals.» (Antoni Ramón, 1995)

Apareix doncs, una filosofia provisional, crítica però imaginativa, un eclecticisme que podria fer seva la definició de Diderot «Un ecléctico, escribió Diderot en 1755, es un filósofo que pasa por encima de prejuicios, tradiciones, anti-güedad, consenso universal, autoridad y todo lo que sojuzga la opinión de la masa; que se atreve a pensar por sí mismo volviendo a los principios generales más evi-

dentes, examinándolos, discutiéndolos y no aceptando nada que no sea evidente por experiencia y por la razón.»

Aquesta filosofia que creu en el dubte, en la dispersió, i en la provisionalitat però que es sustenta en el rigor, no sols va ser el seu corpus teòric que mantingué orgullosament sinó que es va demostrar útil a l'hora del projecte per marcar una rigurosa trajectòria professional.

Segona idea central: el rigor

Un temps després d'aquest article Domènech i Montaner corregia unes proves d'impremta del primer volum de la *Història de l'Art* de la Montaner i Simón que cal llegir-la (facsimil).

Però també deia Domènech i Montaner, en l'article «En busca...», que es deixa portar per aquest, que el sentiment és un cabdal que deu alimentar bàsicament, també l'arquitectura. En aquest punt, afirmava que sentia sana enveja de la música per la capacitat immediata, fenomenològica de produir un sentiment.

Ramon de Campmany (1900-1993) va narrar que Domènech i Montaner li havia explicat que per l'època que estem parlant es va estrenar la primera òpera de Wagner a Barcelona: *Lohengrin* i li deia que «fos lo que estés pensant en aquell moment, la irrupció dels pianíssims violins de l'obertura li bloquejaven el pensament i les llàgrimes se li escapaven».